

GÓLI KORNÉLIA

„Én tényleg meg akartam váltani a világot”

Beszélgetés Kovács Frigyessel

Egy kávézóban találkozunk, ahol – ígérem neki – csönd van. Ennek ellenére óriási a zaj. Zavarja, hogy bekapcsolom a felvevőt. Csak hogy ne felejtsem el a dolgokat, mondom.

Vérbeli színész. Akikről beszél, azokat mintha megidézné...

– 1985-ben Szabadkára érkezett a sokak által ellenszenvesnek tartott Ljubiša Ristić. Gondoltad akkor, hogy ebből esetleg baj lesz?

Ristić és társasága számomra teljesen meglepetésszerűen jelent meg, mintha puccs történt volna. Akkoriban én voltam a társulatigazgató. Lenéztem a színház udvarára, és az tele volt a kommunista vezetés közismert embereivel, azokkal, akiktől félni kellett. Később kiderült, hogy erről nagyon sokan tudtak már, csak én nem. Egyébként nem voltam túlságosan Ristić-ellenes, igazából nagyon hálás vagyok, hogy megmentett a bukástól, mert akkor én meg akartam állítani a szabadkai Népszínház Magyar Társulatának lefelé száguldó szekerét, de csak később jöttem rá, hogy ebbe belebuktam volna.

– Mesélsz erről egy kicsit?

Az igénytelenség mocsarába akart belefulladásni a magyar társulat. A fizetéseink gyalázatosak voltak, és iszonyatosan sokat dolgoztunk. Nagyon komoly tájolási programot valósítottunk meg. Egyfolytában mentünk. Nemrég akadt a kezembe egy akkori határidőnapló. Őrület. Minden másnap, sőt, minden nap utaztunk. De az volt a parancs, hogy tájoljunk. Tulajdonképpen művészi értelemben ez egyfajta elnyomás volt, mert a tájelőadások elvárásainak eleget kellett tenni, és előadásról előadásra

mindig önmagunk alá mentünk igényességben. Ez nekem nagyon fáj, ezért pályáztam meg az igazgatói posztot.

– Hogyan akartál változtatni? Milyen terveid voltak?

Naiv voltam. Igényesebb előadásokat szerettem volna csinálni. Ennyi. De hát nagyon homályos elképzeléseim voltak arról, hogyan kell ezt megvalósítani. Valahogy szerettem volna kihúzni a szekeret a kátyúból, de nem voltak társaim hozzá.

– És ettől a bukástól mentett meg téged az érkező Ristić és csapata, ahogyan fogalmaztál. Ristićtyel mennyire voltatok közeli munkatársak? Játszottál az előadásaiban?

Persze. Sok előadásában játszottam 1985 és 1988 között, amíg a társulat tagja voltam.

– Milyen volt veled dolgozni?

Nagyon jól kijöttem vele. Az első héten megkérdeztem tőle: mi hajtja arra, hogy ilyen fölforgató tevékenységet folytasson? Azt mondta, hogy a pénz és a hatalom. Nyíltan, őszintén és mélyen beszélgettünk emberi dolgokról. Az más kérdés, hogy milyen volt veled dolgozni... Szörnyű. Azon túlmenően, hogy nagy felfedezésként éltem meg néhány színpadi megoldását, sokat szenvedtem az előadások elkészítése során, mert minden esetleges volt, nem volt terve. Járulékos veszteséggént kezelte az embereket és a szabadidejüket. Volt, hogy egy hétig jártunk próbára, de valójában egyszer sem próbáltunk, mégis ott kellett ülni, mert valahonnan 400 kilométerről jelentkezett, hogy majd jön... Szóval iszonyatos rendszertelenség uralkodott. Történt olyan, hogy egy előadást, ami már széthullott, és nem is volt műsoron, egy év után elővettünk, és próba nélkül játszottunk le Belgrádban. Szóval az általam fölállított értékmércék szerint a színházi morál nem volt jelen az ő itteni létezésében. És engem ez kikészített idegileg.

– Az aláírásgyűjtésben részt vettél 1990-ben?

Nem. Tudom, hogy volt valami, hogy menjen el a Ristić, de én akkor már nem voltam Szabadkán.

– Maradjunk továbbra is a kilencvenes évek elején. Felveted egy magyar színház megalapításának igényét.

Ez azért volt, mert a kilencvenes évek elején még Újvidéken éltem, de megfordultam hetente párszor Szabadkán, hogy összegyűjtsem és tűz-

re dobjam a katonai behívóimat, és az üzenetrögzítőmről lehallgassam a fenyegető üzeneteket, amiket a VMDK alapításában való részvételem miatt kaptam. És azt tapasztaltam, hogy egyre kevesebben beszélnek az utcán magyarul, hogy eltűntek a magyarok a vendéglőkből. Úgy éreztem, a közéletből is eltűnnek az emberek. Valójában azért is ugrottam a felkérésre, hogy megalapítsuk a VMDK-t. Ezt nagyon fontosnak éreztem... A Kosztolányi Dezső Színház megalapításának ötlete is ebből a felismerésből származott. Ristić már fél lábbal Belgrádban volt, és egyre kevesebbet játszottak Szabadkán. Szinte nem volt magyar előadás, és alig volt magyar bemutató. E két dolog konstatálása után úgy gondoltam, hogy csinálni kell egy színházat, és elmentem a polgármesterhez, Kasza Józsefhez. Előadtam neki, hogy mi egy magyar színházat szeretnénk létrehozni, egy ambuláns színházat, hét-nyolc színésszel karöltve. Erre Kasza azt mondta, hogy nincs hol játszani, mert Ristićet nem lehet kitenni a Jadranból. Én azt válaszoltam, hogy nem is kell megvárni, míg Ristić elhagyja a várost, mi dolgozunk addig is, és olyan színházat hozunk létre, amely ott működik, ahol befogadják. Bárhol. Polgári színházat szeretnénk volna csinálni, ami Vajdaság nagyobb városaiban játszik, de nem tájszínház és nem is Tanyaszínház. Ezt elmondtam Kasza Józsefnek és az akkori kulturális tanácsosnak, Boško Krstićnek is. Úgy tűnt, mindkettőjüknek tetszik az elképzelés. A következő megbeszélésre beszerveztem Hernyák Györgyöt és Soltis Lajost. Ők voltak a legközelebbi szakmai barátaim. Ott várakoztunk hárman a polgármester irodája előtt. És akkor Kasza azt mondta, hogy ha én is jelen leszek a tárgyaláson, akkor nem fogad minket.

– Szerinted mi erre a magyarázat?

Akkor különböző tanácsadói voltak Kaszának. Többek között egy olyan személy is, aki... hát nem tartott engem egy minőségi alkotóembernek. A lényeg, hogy valami olyasmit mondott rólam, hogy velem ne kezdjen, mert én egy veszélyes ember vagyok. Egy felforgató.

– És hogyan reagáltál erre?

Úgy döntöttem, eltűnök onnan, hiszen abban a pillanatban a színház volt a fontos. Először ketten folytatták, aztán Soltis egyedül. Bocs, viszatérek... Nem akarom túlrészletezni, de nem bánám, ha meglenne

ennek a nyoma! Tehát Kasza Jóskával és Boško Krstićtyel megtörtént a beszélgetés, majd elmúlt két-három hét, és Soltis Lajos csillogó szemekkel újságolta nekem, hogy Kasza felhívta őt, hogy alapítson színházat, egyelőre nem tudni, hol, de ambuláns színházra gondolt... A lényeg, hogy Soltistól szinte szóról szóra visszahallottam azt, amit tulajdonképpen én adtam elő ötletként Kaszának. Ez enyhén szólva furcsa volt. Ezt a fontos részletet szerettem volna elmesélni. És csak ezután került sor hármunk látogatására a polgármesternél, ahol váratlanul nem kívánatos személy lettem. Akkor mondtam, hogy háttérbe vonulok.

– Azt mondtad, hamarosan Hernyák is visszalépett. Soltis egyedül tolt a szekeret?

Igen. Ígéreteket kapott, hogy megalakulhat itt egy színház, és akkor ő beült az autójába, és elkezdte összejárni Magyarország összes társulatát. Az osztálytársai közül sokan igazgatók voltak akkoriban, hatalmas ismeretsége volt országszerte. Szóval bement minden színházba, és mindenhol kunyerált valamit: fényparkot, jelmezt, és mindenféle ígéretet kapott. Végül elment a minisztériumba is. A Határon Túli Magyarok Hivatalában is volt ismeretsége. Kiderült, hogy a legjobbkor érkezett, mert a hivatal épp rendelkezik egy nagyobb összeggel, amit az alakuló színház támogatására tudna fordítani, de szükség lenne egy hivatalos papírra, egyfajta alapítói szándéknyilatkozatra. Nyilván Soltisnál nem volt ilyen, de megkérdezte, elég lesz-e, ha Szabadka polgármestere ír két sort, hogy az elképzelést az önkormányzat is támogatja. Igenlő választ kapott, és odatelefonált Szabadkára, hogy nagyon gyorsan írjanak két sort, s Kasza írja alá. Azt a választ kapta, hogy természetesen elküldik. És akkor Lajos ott ült még órákig a fax mellett, és várta a levelet. De az nem jött meg. A négy óra viszont elérkezett, a munkaidő lejárt, és mindenki hazament. És akkor Lajos nem is jött haza többet. Na, így történt... Mert azt ígérték neki, hogy te csak menjél, csináld, mi meg majd itt intézkedünk. Iszonyatos energiái voltak, képes volt napi 16–18 órát dolgozni. Nagyon elszánt ember volt, és amikor azt tapasztalta, hogy itt közöny uralkodik, akkor abbahagyta.

– Ezek után újra a kezébe vették a dolgokat?

Elmúlt két év, ismét bemenetem Kaszához (mert továbbra is ő volt a polgármester), és teljesen naivan előadtam, hogy szeretnénk létrehozni egy

színházat. Elmondtam ugyanazt a szöveget, amit két évvel az előtt. Úgy tett, mintha sose hallotta volna, és azt mondta, hogy most majd lehet, mert a barátom, Siflis Zoltán lesz a kulturális tanácsos két héten belül. Valóban így lett, és akkor elkezdtünk szerveződni, és készítettünk egy előadást. – *Boris Vian Birodalomépítők, avagy a Schmürz volt az első bemutató. De előtte még sok minden történt...*

Ada, Topolya, Óbecse, Magyarkanizsa, Kishegyes, Zenta és Szabadka községek, valamint a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség lettek az alapítói a Kosztolányi Színháznak. Én sajnos nem figyeltem oda a támogatási részére a dolognak. Azt gondoltam, ezzel majd Kasza József foglalkozik. Engem annyira nem érdekelt a pénz, hogy ez valójában hiba volt. Óriási hiba. Az első terv az volt, hogy a *Nero, a véres költővel* indítunk, meg is született a színpadi adaptáció... Valami másik ötlet is felmerült, de ahhoz sem volt elég színész. A Vian-darabhoz, a *Schmürzhöz* nyúltunk, ami nagyon aktuálisnak tűnt. Hernyák előtte megcsinálta amatőrökkel Zentán. Mi is Zentán próbáltunk, nagy kínok között. Nem volt pénz. Én a főszerepet játszottam, és közben a napi gondokkal küzdöttem. Hajnal Jenő volt akkor a Thurzó Lajos Közművelődési Központ igazgatója, ő biztosította a teret a próbákhoz. Napi 8–10 órát dolgoztunk. Én mellette jártam az önkormányzatokat, hogy adjanak pénzt, de ők csak néztek rám, hiszen semmiféle pénzügyi alap vagy fenntartási, támogatási elv nem lett lefektetve. Úgy próbáltam megszervezni, mint a Tanyaszínházat. Rosszul gondoltam, nem működött.

– *Végül nem Zentán volt a bemutató, hanem a Gyermekszínház épületében, Szabadkán...*

Mert itt kellett lennie. Ez Kasza József kérése volt. Hatalmas fogadás volt a bemutató után. Mindenki degeszre tömte magát, s úgy nézett ki az asztal, mintha hozzá se nyúltunk volna. Aztán játszottuk még néhányszor a *Schmürz*-öt, még most is megborzongok, hogy az micsoda darab! – *Ha az előadás látogatottságát nézzük, nem volt túl népszerű az újonnan alapított színház.*

A nézők nevetni akartak, mi meg nem voltunk eléggé szórakoztatóak, ez az igazság. Elég félelmetes és szörnyű időket éltünk, és az emberek, éppen azért, mert az előadás róluk szólt, nem tudták lelkesen fogadni.

– Közben rendezni kellett az intézmény adminisztrációs ügyeit, igazgatót választani...

Mi magunk között eldöntöttük, hogy Hajnal Jenő lesz az igazgatója a színháznak, mert ő minden szempontból alkalmas erre. Ő lesz a koordinátor, én leszek a művészeti vezető. Kizárólag ezzel akartam foglalkozni, menekültem a politikától... Kasza összehívta az igazgatóbizottságot, és azt mondta, szavazzunk, kit választanánk igazgatónak. Én javasoltam Hajnal Jenőt, de Kasza kijelentette, hogy nem lehet.

– *Miért?*

Azt nem tudom. Ragaszkodott ehhez. Akkor egyesek azt mondták, nekem kéne igazgatónak lennem, hiszen én találtam ki és indítottam el az egészet. Nem akartam vállalni. Még két-három ülés folyt így, aztán egyszer csak azt hallottam, hogy volt egy igazgatóbizottsági ülés, ahol Jónás Gabriellát választották meg igazgatónak.

– *Te nem voltál ott? És nem is tudtál az egészeztől?*

Nem tudtam az egészeztől... De Jónás Gabi se szólt. Derült égből villámcsapásként ért a hír. Megpróbáltam lenyugodni, és néhány nap múlva kértem egy időpontot a polgármesterhez. A találkozón Jónás Gabriella is jelen volt. Elmondtam nekik, hogy kikkel szöveteztem, és együtt akár keresztbe is tehetnék ennek az egésznek. Hiszen akkor nem volt túl sok színész, és ha ők sem játszanak majd a Kosztolányiban, akkor nem lesznek előadások. De egyrészt méltatlannak tartottam egy ilyenfajta bosszút, másrészt szeretem a színházat annyira, hogy akárki csinálja is, én annak csak szurkolója legyek. Akkor eldöntöttem, hogy a Kosztolányinak csak nagyon messziről leszek a szurkolója, mert többet a színházba nézőként se járok, és otthagytam ezt a szakmát. Bezsáptam az ajtót, és három évig nem mentem be a színházba.

– *És vállalkozó, illetve magántermelő lettél.*

Igen, gombát termesztettem. Eltelt egy kis idő, és egyre többen kerestek meg, hogy most már jó lenne visszatérnem a színházba. És lassan visszakönyörögtek. Tulajdonképpen nem volt nehéz, mert meg vagyok én fertőzve a színházzal, és a gomba az nem annyira fertőző, mint a színház. És meg is elégeltem addigra a magántermelői státust. Úgy gondoltam, hogy ha tudok valamit, akkor az mégiscsak a színház. Ezért visszajöttem, és 1998-tól én lettem a Népszínház Magyar Társulatának vezetője, Péter Ferenc pedig

a Kosztolányi Dezső Színház igazgatója. De csak nagyon kínkeservesen tudtuk fenntartani a Kosztolányi Színházat, mert továbbra sem volt anyagi támogatása, legalábbis rettenetesen minimális. Hely sem volt. A Népszínház egyetlen színpadán, amit amúgy is osztottunk a szerb társulattal, tartották a bemutatóikat, de játszani már nem tudták, mert nem volt rá pénz, és olyankor a Népszínház felvette a produkciót a repertoárjára. Ez csak még jobban összekuszálta a helyzetet, mert nem értették, hogy is van az, hogy ez két külön intézmény. Tőlem olyanokat kérdeztek, hogy miért melengetek kígyót a keblemen. Én meg nem értettem őket: mi az, hogy kígyót? Fontosnak tartottam, hogy legyen a Népszínház mellett a mindenkori fiataloknak egy helye, ahol kedvükre kísérletezhetnek. A szabadkai színház egyik nagy hátránya ugyanis az újvidékivel szemben, hogy itt nincsenek állandóan jelen az akadémisták. Az újvidékiek képesek népes színészgárdát felmutatni egy-egy előadásban, Szabadkán viszont nem ez a helyzet. Ezt orvosolandó gondoltam én, hogy kell egy alternatív színház, ami a városba vonzza majd a fiatal alkotóembereket. Mindenesetre büszke vagyok rá, hogy létezik a Kosztolányi Dezső Színház, de ez természetesen nem kizárólag az én érdemem. Ebben a politika részéről az anyagi támogatás biztosítói is köszönet illeti, amiért az intézmény saját épületet is kapott. – *Az idő téged igazolt. A Tanyaszínház, aminek alapítója vagy, létezik a mai napig. A Kosztolányi Dezső Színház is. S ha évekkkel ezelőtt nem kezdeményezel, akkor ezek az intézmények ma nincsenek.*

Lennének máshogyan. Nyilvánvaló, hogy Urbán András csinált volna magának színházat valamilyen módon, de lehet, hogy nem itt és ilyen formában, sőt biztos, hogy nem itt.

– *1994-ben volt a Naplóban egy rovatod, ahol te kérdezed magad, és válaszolysz is magadnak. Ez azért érdekes, mert ez pontosan egyidős a Kosztolányival, vagyis huszonöt évvel ezelőtt születtek az írások. Mindenfélelől írsz, de erőteljes kiábrándultság érezhető benne, keserűség van a sorok mögött. Az a kérdésem, hogy ez ilyen távlatból mennyire változott meg?*

Ez csak fokozódott, és beleszoktam. Kiábrándult vagyok.

– *Az emberekből, a politikából vagy a színházból ábrándultál ki?*

Saját magamból. Azért, mert nagyon tüzes, lánglelkű fiatalember voltam. És én tényleg meg akartam váltani a világot, erre esküt tettem magamnak

tizenéves koromban, mindenáron tenni akartam a közösségért. A minden napok gondjaitól egy magasabb eszmei régióba emelni az embereket.

– Annak idején, amikor az újvidéki Művészeti Akadémián elindult a magyar nyelvű színészképzés, ti voltatok az első, diplomával rendelkező generáció. Hogy fogadott téged a szabadkai társulat, amely – mint tudjuk – nagyrészt műkedvelőkből verbuválódott?

Nagy félelemmel és ellenérzéssel fogadtak bennünket, és mindent megtettek azért, hogy ne hogy feljebb emeljük a fejünket a csorda szintjénél. A diplomaelőadásunkat itt játszottuk. Feydeau-tól a *Zsákbamacskát*, ket-tős szereposztásban. Az első szereposztásban voltak a „színészek”, és mi voltunk a második szereposztás. Úgy zajlottak a próbák, hogy a nagy színészek eljátszották előttünk... Micsoda ellentmondás: az amatőrök eljátszották előttünk, azután jöttünk mi, és időnként a fejünkre lett koppintva, hogy a kollégát tessék figyelni. Komolyan mondom, most is felmegy a vérnyomásom. Borzasztó volt. Negyedikes koromban kaptam egy főszerepet a *Kabaréban*. Én voltam Cliff Bradshaw, és hát nem nagyon tudtam énekelni meg táncolni. Megtanultam ugyan a dalokat, mégis borzasztóan éreztem magam. És akkor az egyik nem túl iskolázott, amúgy nem tehetségtelen kolléga a függöny mögött félhangosan megjegyezte: „Aszondják ez a legjobb, képzeld, milyen a többi!” Akkor sírva mentem föl Virág Mihályhoz, hogy visszaadom a szerepet, és itt hagyom a szakmát.

– De ez nem történt meg...

Mert ő rábeszélte, hogy mégse tegyem. Na de ugyanez a társulat aztán öt év múlva, 1984-ben megválasztott a vezetőjének. Amikor befejeztem az Akadémiát, akkor hívtak az Újvidéki Színházhoz, a szabadkai Népszínházhoz és az Újvidéki Rádióhoz. És én ide jöttem. De amikor megkaptam az első fizetésemet, sírva fakadtam.

– Nagyon kevés volt?

Igen. Egyharmada annak, amit addig Újvidéken, három különböző helyről kapott honoráriummal ugyan, de meg tudtam keresni. És itt, Szabadkán nagyon sokat dolgoztunk. Havi húsz–huszonöt előadás körül.

– Mégis maradtál...

Maradtam. Mert úgy éreztem, itt vannak tömegesen jelen a magyarok, itt kell színházat csinálni!

MEDEIA FIAI

